

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Иван Гатев Марков

Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий”

Тема на дисертационния труд : **Недвижимото културно-историческо наследство на България, като потенциал за развитие на туризма**

Заповед №01-145/29.04.2014г.на директора на Национален институт по геофизика, геодезия и география

Научна област на ВО: 4. Природни науки, математика и информатика

Професионално направление:4.4. Науки за земята

Научно звено: Национален институт по геофизика, геодезия и география
Департамент” География”

Секция „Икономическа и социална география”

Докторант: гл.ас. Мария Господинова Грозева

1. Данни за дисертанта

Гл.ас. Мария Господинова Грозева е завършила специалност География на туризма в СУ” Кл. Охридски”. Работи в НИХМ при БАН; екскурзовод към „Балкантурист”, а от м. Февруари 2000г. до сега като научен сътрудник в Географския институт на БАН. Научните и интереси са в областта на икономическата и социална география географията на рекреацията и туризма, трансграничното сътрудничество. Участва в разработката на научни проекти от плана на института, както и на извън институтски задачи и проекти. Притежава Удостоверения и сертификати за успешно завършени курсове по Основи на дистанционните изследвания и Географски информационни системи. Владее английски, руски и полски език. Понастоящем е главен асистент в секция” Икономическа и социална география „ на департамент ” География” на НИ по ГГГ при БАН.

2. Данни за докторантурата

Дисертантът е докторант на самостоятелна подготовка в Секция „Икономическа и социална география” на Департамент ГЕОГРАФИЯ при НИГГГ - БАН, където е разработен дисертационният труд. Зачислена е с заповед №201/03.07.2008 г. на директора на ГИ на БАН.

.С заповед на Директора на НИ по ГГГ №1314/ 06.11. 2012 г. на основание протокол №20/02.11.2012 г. от заседание на НС на НИГГГ ичл.26(2) от правилника за прилагане

на ЗРАСРБ в НИГТГ- БАН Гл.ас. Мария Господинова Грозева е отчислена с право на защита.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на разширен семинар на Департамент ГЕОГРАФИЯ при НИГТГ - БАН, организиран със заповед № 01-124/10.04.2014 г. на Директора на НИГТГ, проведен на 25.04.2014 г.

Представените документи по процедурата показват че са спазени изискванията на ЗРАСРБ и правилника в НИГТГ- БАН.

3. Данни за дисертацията и автореферата

Дисертационният труд е с общ обем от 157 страници с 35 фигури (карти и други приложения) в текста, включително 12 страници използвана литература със 108 заглавия и 7 цитирани нормативни акта. Съдържа: Увод, шест глави, изводи и постигнати резултати.

В увода докторанта аргументира избора на темата. Изтъкнати са ролята и значението на културно- историческия туризъм за стопанското развитие на страната. Акцентираща се на мястото на страната по отношение на нейната туристическа конкурентоспособност; Разгледани са основните актуални международни документи по отношение на развитието на туризма; Международното сътрудничество в областта на този вид туризъм.

Глава I. Формулирани са актуалността, обектът, предметът, целта и произтичащите от това изследователски задачи.

Според докторанта актуалността на предлаганото изследване произтича от:

- Все по-нарастващото значение на туризма за стопанското развитие на България;
- Недостатъчното включване на богатото културно-историческо наследство на страната в туристически оборот;
- Нарастващия интерес на туристите към културно-историческото наследство;
- Задържане на стари клиенти, т.е. туристи, които вече са посетили страната с цел културно-исторически туризъм (КИТ);
- Експертна оценка на водещи специалисти;

В параграф I.2 са формулирани обекта и предмета на изследването. Научен интерес представлява обекта на изследване особено в частта отнасяща се до формиране на „нови“ териториални съчетания (конфигурации), формулирани от докторанта като **оси, локализации и райони** притежаващи атрактивност.

Целта и задачите на изследването се обосновават **в параграф I.3**. Според нас докторантът си поставя цел която надхвърля значително изискванията за изследване на това равнище, "Въз основа на установените оси и локализации се цели да се създаде собствена (*авторова*) схема на културно-исторически туристически райони". Поставената цел се реализира чрез решаване на осем изследователски задачи.

В параграф I.4. се представят използваните подходи и методи. Методите на изследване са подходящо подбрани и използвани. В изследването е анализирана

богата информационна база и значителен по обем фактологичен материал в съответствие с поставената цел и задачи. Тя може да се квалифицира като достатъчна по обем и обхват поради което изводите обобщени в дисертацията са аргументирани.

В глава II се разглеждат теоретични въпроси свързани с културно-историческия туризъм. Анализирайки факторите и условията за развитие на КИТ десертната изтъква шест особености които определят значимостта на този вид туризъм.

Въвежда се понятието **туристическо пространство**, което според дисертанта се разделя на два вида *национално и световно*. За да се дефинира наличие на такова пространство трябва да има определени елементи - КИ обекти . Това според нас не е достатъчно защото териториалната подсистема отнесена към туризма се състои от три елемента (ресурси , материална база и туристически поток). Наличието на тези елементи я определя като туристическа, а наличието на функционални връзки между тях води до формиране на териториални съчетания.

По нататък дисертанта анализира и използва класификации на обектите НКИН. Според физическия обем и размери; според функционалното си предназначение. С оглед изясняване на същността на КИТ и обектите от НКИН уместно се отбелязват техни основни характеристики (особености) като :атрактивност; известност; когнитивност; туристически капацитет; достъпност; пропускателен режим и др.

В параграф II.2 се представят основни понятия използвани в изследването. Дисертантът си позволява да даде своя интерпретация на някои от основните, предложени от други автори, широко използвани понятия, включвайки и нови свои счита, че текстът на изследването може да се възприема еднозначно. Определенията на основни използвани понятия: *културно-исторически туризъм; културно-историческа туристическа ос; културно-исторически туристически коридор; културно-историческа туристическа локализация; културно-исторически туристически потенциал(Фиг.1с.48); културно туристически продукт; културно-историческа туристическа стока, са* дело на дисертанта.

В параграф II.3 се прави анализ на съществуващата нормативна база относно обектите от културно-историческото наследство на България. **В параграф II.4.** се обосновава избора на културно-историческите епохи и цивилизации, чиито паметници имат значение за туризма в България. В изследването се обръща внимание сама на онези цивилизации и култури които са надеждно исторически засвидетелствани на територията на България. Правилно дисертанта отбелязва че това са резултати от изследвания на експерти (историци, археолози, архитекти, теолози и др.) и използва като продукт без да влиза в дискусия. **В глава III** се прави преглед на териториалното разположение на основните недвижими културно-исторически туристически паметници в България. Накратко се проследява последователната смяна на цивилизации, която се е извършила на територията на България и от които са намерени сравнително достоверно датирани следи. Анализа се допълва от картосхеми (фиг. 2-15) които обогатяват текста и засилват териториалността на изследването. **Глава IV** се разглежда географското разположение на основните културно-исторически оси и локализации по исторически епохи в България..Тя е основна в изследването. Групирането на

обектите от НКИН е извършено чрез използване на два основни свързани критерия териториален(географски) и историко-археологически. В научния анализ докторанта прави важни за изследването заключения. Осите не трябва да се възприемат в прекия геометричен смисъл, т.е. като непременно прави линии, а по-скоро като ивечести образувания (пояси) представляващи множество от сходни по атрактивност и произход културно-исторически обекти свързани помежду си и с инфраструктурата, които най-често следват географското простиране на основните морфографски единици.

КИТ локализации представляват сравнително по-голямо съсредоточаване на културно-исторически обекти на относително малка площ и с малки разстояния помежду им. Разграничаването се прави с изследователска цел, но за използването им като туристически ресурс те би трябвало да се разглеждат често пъти като един обект или комплекс. Така обективно си формират териториални образувания – оси и локализации.(с. 86). От параграф 4.1 до 4.6. дисертанта разграничава оси и локализации в Праистория; Тракийска епоха; Древногръцки културно-исторически останки; Римската епоха; Средновековни и възрожденски КИТ обекти; Следосвободенски паметници; . Съчетанията са аргументирани с картосхеми (фиг.16-25). В глава V дисертанта прави кратък преглед на туристическото райониране на България. Анализират се основни районни схеми Лозанов(1968), Динев(1974), Бъчваров(1970,1982),ДАТ(2008), Стратегически план за развитие на културния туризъм(2009). Би било уместно да се отдели място и на модела който се предлага от Попова и др.(2010). Авторите предлагат три модела на териториално неделими клъстери - съответно 22, 14 и 4 макроструктури на туризма в България. Обединяването е на ниво община и дава възможност да се определи мястото на всеки обект от КИН в конкретната природна и социално икономическа среда (инфраструктура и суперструктура, туристически поток). В глава VI се разглеждат културно туристическите райони. Обективно проявяващата се неравномерност в териториалното или географско разпределение на обектите на НКИН е резултат от действието на редица фактори които според дисертанта могат да се обединят в няколко основни групи. Действието на тези фактори в повечето случаи е комплексно. Сравняването и наслагването на териториалното разпределение на основните видове и конфигурации(оси и локализации) обекти на НКИН от разгледаните исторически епохи е дало възможност на дисертанта да разкрие формиране на седем комплексни КИ туристически района – *I.Северозападен; II.Северен централен;III.Североизточен;IV.Черноморски;V.Югозападен; VI.Южен централен; VII. Родопско Сакарски* (фиг.32,с.115) Предложената районна схема е лично дело на дисертанта. В схемата не са предложени подрайони, но експертно би могло да се въведе и това по-ниско йерархично равнище. Авторът прави опит за сравнение между предложената схема и досегашните опити за туристическо райониране на България и правилно отбелязва за възникване на проблем от методологически характер - досегашните схеми се отнасят за комплексно туристическо райониране. В параграф VI.1. се прави оценка на културно-историческите туристически райони. Дисертантът счита че може да се направи поддръждане на културно-историческите туристически райони по

потенциал, ресурси степен на значимост както следва: *1.Черноморски; 2. Югозападен; 3. Южен централен;4. Родопско Сакарски*; Останалите три района отстъпват по функционални качества, степен на развитие на инфраструктурата. Предложеният SWOT анализ на културно-историческите туристически райони е изцяло дело на дисертанта. **В параграф VI.2.** се разглеждат проблеми на опазването и експонирането на недвижимите културно-исторически туристически обекти. Дисертанта приема класификацията на формите за опазване на НКИН на Бъчваров, Маринов(1990). Представят се добри практики подкрепящи опазване и реставриране на обекти от НКИН, а също и възможности за финансиране от Оперативните програми и други Европейски фондове.

В заключението са направени изводи, които са релевантни на установените резултати, открити са приносите на дисертанта, представени са целесъобразни препоръки и предложения за бъдещи изследвания.

Дисертационният труд съдържа оригинални научни и научно приложни резултати. Определено може да се приеме, че те са лично дело на автора.

Изложението е ясно и богато илюстрирано, а езикът и стилът са в съответствие със стандартите за научност и достоверност. Авторефератът отразява коректно и точно съдържанието на дисертационният труд.

4.Приноси на дисертационния труд и значимост за науката и практиката

Приемам приносите, обособени от докторанта в двата аспекта - научно-теоретично, включително и методическо, така и научнопрактическо значение за развитието на културно-историческия туризъм.

Постигнати са самостоятелно следните научно-теоретични и научно приложни приноси;

1.Дефинирани са нови термини, обогатяващи понятийния апарат на науката за туризма, а именно културно-историческа туристическа ос, културно-историческа туристическа локализация, културно-исторически туристически коридор, културно-историческа туристическа стока, туристическо пространство, част от които са публикувани в излезлия през 2012 г. Географски терминологичен речник, издаден от АИ „Проф. М. Дринов“;

2.Въз основа на цивилизационното сходство на най-важните за туризма недвижими културно-исторически паметници от отделните основни исторически епохи в България, са отграничени основни културно-исторически туристически оси и културно-исторически туристически локализации като нови форми на географско разположение на основните недвижими културно-исторически паметници, представляващи туристически интерес;

3.Предложена е собствена класификация на обектите на НКИН според условно геометричната им конфигурация като са определени следните видове - точкови, линейни и площни;

4.Направена е собствена функционална класификация на обектите на НКИН, според тяхното функционално предназначение през съответната епоха - култови, обществени, отбранителни

5.Създадена е собствена схема от културно-исторически туристически райони на България.

5. Публикации по темата на дисертационния труд

Авторката има 2 публикации по темата на дисертационния труд и двете са самостоятелни.Прави добро впечатление, че тези публикации целенасочено представят отделни части от дисертационното изследване.

6. Заключение

Дисертационния труд съдържа научни и приложни резултати с оригинален принос в изследване на туристическата дейност. Качеството на дисертационния труд и автореферата, постигнатите резултати и приноси, както и тяхното популяризиране, са достатъчно основание да дам **категорично положителна оценка** относно присъждането на образователната и научна степен „**доктор**” на гл. ас. Мария Грозева

Убедено предлагам на Уважаемото научно жури **да присъди образователната и научна степен „доктор”** на гл. ас. Мария

Господинова Грозева в **Научна област на ВО:** 4. Природни науки, математика и информатика, **Професионално направление:**4.4. Науки за земята, **Научна специалност:** Икономическа и социална география.

10.06.2014 г.
Велико Търново

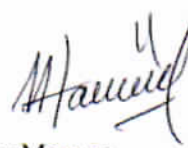
Рецензент:
Проф.д-р Иван Марков

Господинова Грозева в **Научна област на ВО: 4.** Природни науки, математика и информатика, **Професионално направление: 4.4.** Науки за земята, **Научна специалност:** Икономическа и социална география.

10.06.2014 г.

Велико Търново

Рецензент:

Проф.д-р Иван Марков